

„Soha nem lehet tudni, hogy mi történik”

Szalag architektúrák
Bernát András kiállítása

A38 Hajó Kiállítóháza

2014. szeptember 16–szeptember 28.

A címben idézett mondatot Tolvaly Ernő írta Bernát Andrásról 1996-ban.¹ Bernát, pályája elején, az 1980-as években, a figurativitás és a nonfigurativitás határán járó képeket festett, perspektívákat, rejtett zugokat, melyekben a tárgyi világ reminiscenciái megfoghatatlan, hangulatokban szublimálnak. „Volt Tihanyban egy művésztelep, ahol Lakner vezetett egy kurzust, és emlékszem, hogy ott valakinek azt mondta: a realizmus, a figurativitás és az absztrakció nem jön össze. Ez nem járható út, ő már kipróbálta, és ez nem megy. Ez szöveget ütött a fejemben. Úgy gondoltam, ha ez egy járhatatlan út, akkor nekem érdemes lenne rajta elindulnom.”²

Erről az útról máig sem tért le és – miközben az anyagszerű realizmus bravúros illuzionizmusa és az absztrakció koegzisztenciája gyökeres belső és külső átalakuláson ment keresztül művészetében –, Tolvaly megállapítása is éppolyan igaz a mostani kiállításon bemutatott új, idén, és a tavalyi évben készült, festményekre is, mint a korai művekre: *még mindig* nem lehet tudni, hogy mi történik Bernát vásznain, vagyis inkább bennük, a festőiség, a realizmus, az illúzió, és az absztrakció metszéspontjának rejtélyes univerzumában.

E három, a festői realizmus, az absztrakció, és az illuzionizmus – Bernát egész munkásságán végigvonuló – hármassága jellemzi a kiállításon bemutatott szalag architektúrákat is. A kilencvenes évek végétől uralkodó hullám motívum, az anyagot megdöbbenő illuzionizmussal imitáló, lüktető, hullámzó, ragyogó, irizáló, örvénylő festményeket 2010 körül a szalag és kristály motívum váltotta fel.³ Az „objektumok” letisztulnak, kikristályosodnak, a képek struktúrája is megváltozik – míg a hullámzó kompozícióknál a harmonikusan hömpölygő hullámok mozgása –, a szalag képeknél az összekapcsolódó és széttartó motívumok összefüggései szervezik az architektúrát. A szalagok egyszerre tűnnek stabilnak, robosztusnak, szerves egységet alkotnak környezetükkel, ugyanakkor mégis könnyedek, megőrzik függetlenségüket a kompozíciók belül: különböző irányokba tartó mozgásukkal önálló erőtereket hoznak létre, melyek, úgy tűnik, a vásznon kívül folytatódnak. Minden kompozíció egy külön dinamizmus-hálózat. Nemcsak az erőterek össze- és széttartó, a kép szélein túlmutató mozgása, hanem a képsíkból kiemelkedő magassága és süppedő mélysége is – a néző által elfoglalt pozíciótól függően – folyamatosan változik, nemcsak felületileg, de esszenciálisan is átalakul: ugyanaz a motívum egyszer statikusnak, máskor dinamikusnak tűnik, kiemelkedik a síkból, vagy a mélység érzetét kelti. A formák, a gesztusok direktak: mozgásukat mégsem lehet követni. Ha egy motívumot egy adott szögből nézünk, a fésűszerűen barázdált formák kiemelkednek, elkülönülnek, de ha leheletfinoman

¹ Tolvaly Ernő: Fények a szűkülő ablakban. Bernát András festményeiről. In: Nappali ház 1996/1

² A kaktusz virága. Bernát Andrásról kérdezzéti Pálos Miklós. In: Balkon 1995/6

³ Bernát András, 2011. <http://galerianeon.blogspot.hu/2011/09/ter-tanulmanyok-bernat-andras.html>

elmozdulunk, beleolvadnak a síkba, és eggyé válnak környezetükkel (*Tér tanulmány No. 196.*)

A hullámoknál a lágy harmonikus mozgás fogta össze a kompozíciót, melyben a forma feloldódott, eggyé vált a mozgással. A szalagok kontúrjai határozottak, és sokszor olyan erőteljesen kiválnak a síkból, hogy szinte reliefnek hatnak. A hullámzó képek esetében, az örvény, maga az objektum hozta létre a teret, a szalagoknál, – miközben a szalag architektúrális, szerkezeti elemként kapcsolódik a többi szalaghoz, és a térhez –, a tér és a tárgy elválik egymástól, önálló entitássá absztrahálódik. Minden kapcsolódik mindenhez: a szalagok egymáshoz, a szalagok a térhez, és semmi sem kapcsolódik semmihez; a formák megőrzik önállóságukat, de mégis egy szerves egység kiszakíthatatlan részei, önálló erőtereik egymásba fonódnak, de összefonódásuk pillanatában ki is siklanak a tekintet elől és egy – a vásznon kívüli térben – kapcsolódnak újra össze (*Tér tanulmány No. 212.*) A harmónia és a disszonancia együtthatása képalkotó eszközzé válik: míg a hullámzó képeknél a csavarodó alakzat organikus egységet alkot a térrel, sőt ő maga alakítja, mozgatja a teret, addig a szalag architektúráknál a motívumok összekapcsolódnak, majd – hirtelen nyomon követhetetlenül –, makacs individualizmussal válnak ki a háttérből. Mindebből annak kéne következnie, hogy a szalag architektúrák a hullám képekhez viszonyítva disszonánsak, de mégsem: a kompozíciók nyugtalanítóbbak, mert a formák megtörik a kép egységét, de a disszonancia dialógusba fordul, a formák közti kapcsolat hiátusa is térszervező, összefüggést teremtő erővé válik. Összekapcsolódásaik és szétválásaik az absztrakt, szinte konstruktív struktúrát és a festőiséget komponálják, megdöbbentő módon, organikus egységbe (*Tér tanulmány No.254., Tér tanulmány No.255.*).

A szalag architektúrákban nemcsak a formák, de a képek struktúrája is „kikristályosodott”. Bernát, – ha elvont értelemben is –, de mindig is tájképfestő volt: „Belső tájképek, de mindenképpen tájképek. Egy tájkép soha nem abból áll, hogy lemásolom a füvet meg a fákat. (...) Az az ellentmondás vagy kettősség jellemző rám, hogy igyekszem mindig megkeresni azt a határt, ahol a kép még ábrázolhat is valamit, ugyanakkor már absztrakció.”⁴ – nyilatkozta 1996-ban. Bizonyos értelemben a hullám kompozíciók is „absztrakt tájképek” voltak.⁵ A szalag architektúrák esetében maga a „táj” szerkezete, a formák közti viszonyrendszer, és az őket összefogó struktúra absztrahálódik.

Az anyag és a szín viszonya is megváltozott a korábbi évekhez képest; finom színátmenetek helyett gyakran az éles kontrasztok kristályosítják ki a formát, mely nem az anyag és a szín elhatárolását, hanem éppen koherenciájukat emeli ki sőt, a forma éppen a színből, és a kontrasztokból épül fel. Bernát már korai képein használt ezüst- és alumíniumport, illetve szintetikus lakkot, mely képeinek immanens ragyogást kölcsönzött. Ez is paradox hatást kelt: a fémes csillogás egyszerre vonzza a tekintetet, mégis idegenszerű: a felület egyszerre tűnik hűvösnek és melegnek, a fémszerű keménység és a puha, tapintható anyagszerűség ritmikus mozgásában (*Tér tanulmány No.191.*).

Bernát úgy építi fel szalagokból, gesztusokból, a festék anyagából a teret, ahogy Andrea Pozzo perspektívával a (látszat)architektúrát, bizonyítva: a három dimenzió megelevenedhet a síkban. Egyszerre absztrahálja az objektumot, a teret, az anyagot, a struktúrát, és egyszerre helyezi vissza egymással való összefüggéseibe, architektúrális kontextusába; a két dimenzióban magától értetődő természetességgel elevenedik meg a tér illúziója (*Tér tanulmány No.211.*).

⁴ i.sz., Balkon, 1996.

⁵ Kozák Csaba: Az absztrakt tájain. Bernát András és Bullás József kiállítása. Új művészet 2010/3.

A formák, a gesztusok, a kontrasztok, a mozgások egymásba alakulásának pillanatai egyetlen, a szemet és a szellemet mozgató érzéki-absztrakt folyamattá alakulnak. „A szépség az érzéki embert elvezeti a formához és a gondolkodáshoz; a szépség a szellemi embert visszatereli az anyaghoz, s újra átadja őt az érzéki világnak.”⁶

Konkoly Ágnes

⁶ Schiller, Friedrich: Levelek az ember esztétikai neveléséről. In: *Művészet és történelemfilozófiai írások*. Budapest, Atlantisz, 212. o.